

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA INVESTITSIYA SOHASINI TARTIBGA SOLISHNING HUQUQIY ASOSLARI

Omonova Navro'zoy Ro'zibek qizi

Toshkent Davlat Yuridik Universiteti Magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11221406>

Annotasiya

O'zbekiston Respublikasida investitsiya sohasini tartibga solishning huquqiy asoslari ham mahalliy, ham xorijiy investorlar uchun qulay muhit yaratishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu tezis O'zbekistondagi investitsiyalarni tartibga soluvchi asosiy qonun va me'yoriy hujjatlar haqida umumiy ma'lumot beradi, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va investitsiyalarni jalb qilishda mustahkam huquqiy bazaning muhimligini ta'kidlaydi. O'zbekistonga investitsiya kiritish, birinchi navbatda, investorlarning asosiy tamoyillari, huquq va majburiyatlarini belgilab beruvchi "Investitsiyalar va investisiya faoliyati to'g'risida"gi qonun bilan tartibga solinadi. Qonun mulk huquqlarini himoya qilishni, kamsitilmaslikni va daromadlarni vataniga qaytarish huquqini kafolatlaydi. Bundan tashqari, qonunda investorlar uchun soliq imtiyozlari, bojxona imtiyozlari, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan dasturlardan foydalanish kabi imtiyoz va imtiyozlar nazarda tutilgan.

Kalit so'zlar: investitsiyalarni tartibga solish, qonunchilik asoslari, O'zbekiston Respublikasi, Investitsiyalar to'g'risidagi qonun, xorijiy investitsiyalar, investorlar huquqlarini himoya qilish, davlat-xususiy sheriklik, iqtisodiy o'sish, investorlarni himoya qilish.

Investitsiyalarni tartibga solish mahalliy va xorijiy investorlar uchun barqaror va shaffof muhitni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. O'zbekistonda investitsiyalar bilan bog'liq qonunchilik bazasi "Investitsiyalar to'g'risida"gi qonun va boshqa tegishli qonun hujjatlari bilan tartibga solinadi. Ushbu asos investitsiyalarni jalb qilish va himoya qilish, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va iqtisodiyotning turli tarmoqlarini rivojlantirishga ko'maklashishga qaratilgan. "O'zbekistondagi investitsiyalar to'g'risida"gi qonunda investorlar uchun keng qamrovli qoidalar va imtiyozlar, jumladan, xorijiy investitsiyalar, investorlar huquqlarini himoya qilish, davlat-xususiy sheriklik, konsessiyalar, nizolarni hal etish mexanizmlari to'g'risidagi qoidalar taklif etilgan. Bundan tashqari, unda investitsiya loyihalarini ro'yxatdan o'tkazish va tasdiqlash tartiblari, shuningdek, investitsiyalarni rag'batlantiruvchi agentliklarning investitsiyalarni rag'batlantirish va ularga ko'maklashishdagi roli va mas'uliyati belgilab berilgan.

O'zbekistonda 2020-yil 26-yanvardan "Investitsiyalar va investisiya faoliyati to'g'risida"gi O'RBQ-598-sonli qonun kuchga kirdi. [1]

U xorijiy va mahalliy investitsiyalarni himoya qilish va rag'batlantirishning keng qamrovli rejimini o'rnatadi, chunki bu boradagi barcha sobiq qonun hujjatlari, jumladan, "Chet el investitsiyalari to'g'risida", "Xorijiy investorlar huquqlarini himoya qilish kafolatlari va chora-tadbirlari to'g'risida", "Investitsiya faoliyati to'g'risida"gi qonunlar o'z ichiga oladi. Yangi qonunda xorijiy investorlar uchun ko'rsatilgan kafolat va imtiyozlarning aksariyati saqlanib qolgan bo'lsa-da, O'zbekistondagi investitsiya rejimiga ba'zi o'zgarishlar kiritishni nazarda tutadi. Bularga quyidagilar kiradi:

- investitsiya shartnomalarida korrupsiyaga va monopoliyaga qarshi kurashish masalalariga oid maxsus qoidalar;

- ustuvor tarmoqlarga investitsiyalar bo'yicha alohida-alohida beriladigan qo'shimcha imtiyozlar;
- tashqi muhandislik-kommunikatsiya tarmoqlarini qurishni moliyalashtirish bilan bog'liq investitsiya subsidiyalari;
- Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi tomonidan ko'rsatiladigan "yagona darcha" xizmatini yaratish. [2]

O'zbekiston Statistika agentligi 2024-yilning yanvar-fevral oylarida mamlakatimizga xorijiy investitsiyalar hajmi oshgani, 544 ta yangi korxonalar tashkil etilgani haqida xabar berdi.

Tarmoqli taqsimot

Yangi tashkil etilgan korxonalar turli sohalarni qamrab oladi, savdo sektori 234 ta kompaniya bilan yetakchilik qiladi. 84 ta yangi korxonaga ega bo'lgan sanoat sektori orqada joylashgan bo'lib, bu ishlab chiqarish va ishlab chiqarishga katta e'tibor qaratilayotganidan dalolat beradi. Axborot va kommunikatsiyalar sohasida xorijiy kapital ishtirokida 47 ta tashkilot tashkil etilgani O'zbekiston iqtisodiyotida texnologiya va raqamli xizmatlarning ahamiyati ortib borayotganini ta'kidlaydi.

Iqtisodiy faoliyat bo'yicha taqsimot

Korxonalar turli xil iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha quyidagicha taqsimlangan:

- Savdo: 234 ta korxonalar
- Sanoat: 84 ta korxonalar
- Axborot va kommunikatsiyalar: 47 ta korxonalar
- Qurilish: 39 ta korxonalar
- Turar joy va umumiy ovqatlanish xizmatlari: 28 ta korxonalar
- Qishloq, o'rmon va baliqchilik: 15 ta korxonalar
- Tashish va saqlash: 12 ta korxonalar
- Sog'liqni saqlash va ijtimoiy xizmatlar: 6 ta korxonalar
- Boshqa yo'nalishlar: 79 ta korxonalar

Avvalroq, 2023-yilda O'zbekistonga 22,4 milliard dollarlik xorijiy investitsiyalar oqimi jalb qilingani, bu o'sish traektoriyasini ko'rsatgani xabar qilingan edi. Ushbu investitsiyalarning 19,5 milliard dollari to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar va kreditlar ko'rinishida bo'lib, 193 foizga sezilarli o'sishni ko'rsatdi. Davlat investitsiya dasturi doirasida 306 ta loyihaning ishga tushirilishi 56 mingdan ortiq yangi ish o'rni yaratilishiga, iqtisodiy taraqqiyot va farovonlikni oshirishga xizmat qildi. [3]

So'nggi yillarda O'zbekiston Hukumati global COVID-19 pandemiyasining oqibatlarini va Rossiyaning Ukrainaga keng ko'lamli bostirib kirishi natijasida yuzaga kelgan tez o'zgaruvchan geosiyosiy vaziyatni yengishga majbur bo'ldi. Barqaror o'sishni ta'minlash va ishsizlik va qashshoqlikning asosiy muammolarini hal qilish uchun hukumat dastlab rejalashtirganidan ko'ra ko'proq davlat mablag'larini safarbar qildi. Ushbu kutilmagan qiyinchiliklar (va natijada davlat qarzining oshishi) xususiy va xorijiy investitsiyalar (TDI) muhimligini ko'rsatdi. Barcha darajadagi O'zbekiston Hukumati sarmoyadorlar uchun eng qulay shart-sharoitlarni yaratishni ustuvor vazifa deb e'lon qildi, O'zbekistonni yangi investitsiyalar uchun istiqbolli joy sifatida e'lon qildi va uni Rossiyadan va boshqa sanksiyalangan iqtisodlardan ko'chib keladigan biznes uchun eng yaxshi manzil sifatida targ'ib qildi. Hukumat xususiy sektor rivojlanishiga to'sqinlik qilayotgan muammolarni muhokama qilish va bartaraf etish istagini ham namoyon etdi.

O'zbekiston qonunchiligi, jumladan, "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida"gi qonun

mablag'larni O'zbekistondan cheksiz chetga olib chiqish va investitsiyalarni milliy lashtirishdan himoya qilishni kafolatlaydi. 2021-yilda O'zbekiston Hukumati davlat organlari va investorlar o'rtasidagi o'zaro hamkorlikning ko'p bosqichli mexanizmini yaratdi, uning tarkibiga Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi (MIIT), mintaqaviy hukumatlar rahbarlarining o'rinbosarlari, xorijdagi diplomatik vakolatxonalar va tijorat banklari kiradi.

O'zbekiston Prezidenti 2022-yil 16-noyabr kuni hukumat va xorijiy investorlar, jumladan, AQSH kompaniyalari va yetakchi xalqaro moliya institutlari o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri muloqotni yo'lga qo'yish maqsadida 2019-yilda tashkil etilgan maslahat organi – Xorijiy investorlar kengashi bilan ishbilarmonlik muhiti masalalarini muhokama qildi.

Yig'ilishda O'zbekiston Prezidenti qonun ustuvorligi va xususiy mulkni himoya qilishni takomillashtirish, bank sohasida islohotlarni davom ettirish, davlat-xususiy sheriklik uchun keng imkoniyatlar yaratish majburiyatini oldi. Kengash huzurida ilg'or xalqaro tajribani joriy etish maqsadida doimiy faoliyat yurituvchi Investorlar huquqlarini himoya qilish qo'mitasi tashkil etilishini ma'lum qildi.

O'zbekiston Hukumati kelgusi 10 yil ichida mamlakat yalpi ichki mahsulotini ikki baravar oshirish ambitsiyalarini e'lon qildi. Bunga erishish uchun keyingi 5 yil ichida 120 milliard dollargacha xususiy investitsiyalarni, jumladan, 70 milliard dollarlik to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarni jalb qilishni rejalashtirmoqda. Ammo to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarning barcha iqtisodiy afzalliklarini to'liq ochish uchun hali ko'p ish qilish kerak. Investorlar davlat xaridlarida oshkoralikni, davlat-xususiy shartnomalar ijrosi kafolatlarini, xususiy mulk va intellektual mulk huquqlarini samarali himoya qilishni kutmoqda. Ayni paytda mahalliy tadbirkorlar ham nomutanosib va nomaqbul darajada yuqori darajadagi tartibga solish vakolatlarini amalga oshirishda davom etayotgan davlat idoralarining haddan tashqari bosimidan shikoyat qilmoqdalar. O'zbekiston Transparency International tashkilotining korrupsiyani qabul qilish indeksida 126-o'rinni (180 ta o'rindan) egalladi.

O'zbekiston rasmiylari, odatda, barcha turdagi xorijiy sarmoyalarni olqishlaydi. Qonunga ko'ra, hukumat chet ellik investorlarni fuqaroligi, yashash joyi yoki kelib chiqishi mamlakatiga qarab kamsitishi mumkin emas. 2022 yilda O'zbekiston Hukumati axborot texnologiyalari (IT) sohasida xorijiy investorlar uchun qo'shimcha imtiyozlarni joriy qildi. Bularga soliqlarni kamaytirish va IT-vizalar kiradi - soddalashtirilgan uzaytirish yoki yashash uchun ruxsatnoma variantlari bilan uch yillik ishlash uchun ruxsatnomalar.

Shu bilan birga, hukumat asosiy sanoat tarmoqlarida kapital oqimini nazorat qilish istagini davom ettirib, asosan eksportga yo'naltirilgan investitsiya loyihalari ro'yxatiga investitsiyalarni rag'batlantirmoqda. 2023-2025 yillarga mo'ljallangan Milliy investitsiya dasturi (Prezidentning 2022-yil 28-dekabrda 459-sonli qarori) umumiy qiymati 55,4 milliard dollarga teng 768 ta loyihani o'z ichiga oladi. Jahon bankining "O'zbekiston uchun to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar bo'yicha milliy strategiyasi va yo'l xaritasi bo'yicha tavsiyalar"iga ko'ra, importni ko'p talab qiluvchi loyihalarga sarmoya kiritish odatda juda kam qo'llab-quvvatlashni kutishi mumkin. [4]

Uchinchi Toshkent xalqaro investitsiya forumi (TIIF 2024) 2 may kuni bo'lib o'tgan qiziqarli yalpi majlis bilan boshlandi.

2023 yilda rivojlanayotgan mamlakatlarga investitsiyalar sezilarli darajada 9 foizga qisqardi. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning murojaatida ushbu muammolarni hal etishda global hamkorlik zarurligi ta'kidlangan.

Prezident Mirziyoyev ham O'zbekistonning ajoyib iqtisodiy yutuqlarini e'lon qildi. Mamlakat iqtisodiyoti so'nggi yillarda ikki baravar o'sdi va 6 foizlik o'sish sur'ati bilan faxrlandi. Inflyatsiya darajasi 9 foizni tashkil etib, barqarorlikni namoyish etmoqda, ayni paytda savdo aylanmasi o'sishda davom etmoqda. Xususan, 60 milliard dollardan ortiq xorijiy investitsiyalar o'zlashtirildi, qo'shimcha 14 milliard dollar xalqaro moliya institutlaridan muhim ijtimoiy va infratuzilma loyihalari uchun ajratildi.

Bundan tashqari, Prezident Mirziyoyev O'zbekistonning xorijiy sarmoyadorlar uchun jozibadorligini oshirish bo'yicha muhim islohotlarni e'lon qildi. Xorijiy investorlar uchun yer ijarasi muddati 25 yildan 49 yilgacha uzaytirildi, bunda mavjud imtiyoz va preferensiyalar saqlanib qolmoqda. Forum davomida O'zbekistonning nufuzli moliya instituti "Asakabank" Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki (YTTB) bilan hamkorlikda xususiylashtirishdan o'tishga kelishib oldi.

Dunyoning 93 davlatidan 2500 dan ortiq mehmon ishtirok etgan uchinchi Toshkent xalqaro investitsiya forumi O'zbekistonning ikki va ko'p tomonlama hamkorlikni rivojlantirishga tayyorligini ko'rsatadi. [5]

Xulosa qilib aytganda, investitsiyalarni tartibga solish ham mahalliy, ham xorijiy investorlarni iqtisodiyotda ishtirok etishga undaydigan barqaror va shaffof muhitni ta'minlash uchun juda muhimdir. O'zbekistonda "Investitsiyalar to'g'risida"gi qonun va tegishli qonun hujjatlari investitsiyalarni tartibga soluvchi hamda investorlarni rag'batlantirish va himoya qilishni ta'minlovchi huquqiy asos bo'lib xizmat qiladi. O'zbekiston investitsiyalarni samarali tartibga solish orqali ko'proq investitsiyalarni jalb qilishi, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishi va iqtisodiyotning turli tarmoqlarining rivojlanishiga ko'maklashishi mumkin. Barqaror rivojlanishni rag'batlantirish va barcha manfaatdor tomonlar manfaati uchun raqobatbardosh va gullab-yashnayotgan iqtisodiyotni ta'minlash uchun yaxshi ishlab chiqilgan investitsiyalarni tartibga solish tizimi muhim ahamiyatga ega.

References:

1. O'zbekiston Respublikasining qonuni "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida" Qonunchilik palatasi tomonidan 2019-yil 9-dekabrda qabul qilingan.
2. "Uzbekistan adopts a comprehensive law on investment", 26-yanvar 2020-yil, UNCTAD.
3. "Uzbekistan experiences surge in FDI with creation of 544 new companies", daryo.uz
4. "2023 Investment Climate Statements: Uzbekistan", Bureau of Economic and Business Affairs of the US;
5. "Third Tashkent International Investment Forum 2024", daryo.uz